

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

**MANAGEMENTUL DIFERENȚELOR
ÎN REALIZAREA SECURITĂȚII
LA MAREA NEAGRĂ**

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS
- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2007

ISBN 978-973-663-666-0

CUPRINS

Argument	5
Capitolul 1 Diferența, ca resursă de dezvoltare	7
1.1. Managementul activităților umane	7
1.2. Filozofia și fenomenologia diferenței	11
1.3. Rezultatele managementului	13
Capitolul 2 Marea Neagră în ecuația securității internaționale	15
2.1. Securitatea Mării Negre între globalizare și regionalizare	15
2.2. Extinderea către est	21
Capitolul 3 Asigurarea securității prin managementul diferențelor	25
3.1. Rolul experienței	25
3.2. Universul diferențelor din bazinul Mării Negre	27
3.2.1. Diferențe de natură economică	27
3.2.2. Diferențe etnico-religioase	34
3.3. Modalități de management a diferențelor.....	39
Concluzii și propuneri	43

The management of differences on achieving security in the Black Sea Area

*Argument • The difference, as a development resource. * The management of the human activities * The philosophy and the phenomenology of the difference * The results of the management • The Black Sea in the equation of the international security * The security of the Black Sea between globalisation and regionalisation * The expansion to the East • Ensuring security by the management of differences * The role of experience * The universe of the differences within the Black Sea Area * Economic differences * Ethnic-religious differences * Ways for managing the differences • Conclusions and proposals.*

The management of differences is a new chapter of managerial science with implications in economical, political, social, informational and security architecture. The Black Sea Area or the Wider Black Sea Area is a concept that cumulates, first of all, differences, not isolated, but in consonance with similitude and identity. Identities, in this area, are built especially by differences, and eventful history of these places maximum stimulated.

An intelligent architecture of differences in Black Sea Area can substantially contribute to the increase of the geopolitic, geo-economic and geo-strategic values of the space between Europe, Asia and the Middle East.

ARGUMENT

Zona Mării Negre, ca spațiu geopolitic de confluență, de confruntare și de ruptură, are o valoare cu totul specială, dacă o situăm în perspectiva unei arhitecturi eurasiatice flexibile și durabile. După destrămarea URSS, zona Mării Negre a intrat în fluxul neuniform și contradictoriu al multiplelor transformări geoeconomice și geopolitice internaționale. La început, au fost făcuți pași mai timizi, ezitanți, în direcția realizării unor instituții comune, în special economice. A apărut apoi conceptul regiunii extinse a Mării Negre, ca urmare a dezvoltării conștiinței de sine, pentru ca, în zilele noastre, regiunea să intre într-o competiție amplă – politică, economică, strategică – de valoare internațională, datorită bogăției materiilor prime energetice și extinderii spațiului euro-atlantic și al Uniunii Europene.

Dar zona Mării Negre încă nu este pe deplin securizată. Nenumărate riscuri, pericole și amenințări afectează securitatea și stabilitatea zonei. Dacă statele din vestul bazinului pontic se găsesc în plin proces de integrare în structurile general-europene și euro-atlantice, statele din estul acestuia traversează, fiecare în stil propriu, un proces de reșezare geopolitică și geostrategică, insuficient de clarificat, cu un conținut beligen considerabil. Aceasta ne îndreptățește să afirmăm că, azi, securitatea la Marea Neagră se confruntă cu o dilemă care ar trebui, în scurt timp, elucidată: integrare, stabilitate și prosperitate versus sărăcie, dezintegrare și conflicte, fie ele și „înghețate”.

Studiul de față își propune să supună atenției liderilor politici și militari, analiștilor, practicienilor și teoreticienilor un posibil instrument pentru realizarea securității, stabilității și prosperității la Marea Neagră: managementul diferențelor existente în zonă. Cunoașterea și aplanarea la timp a acestora poate conduce la eliminarea vulnerabilităților, ca element

esențial al procesului de întărire a securității și stabilității arealului.

Managementul diferențelor este un capitol nou al științei manageriale, fapt pentru care, doar disparat și indistinct, au apărut unele idei în studii de specialitate, dar care sunt total insuficiente pentru a crea o teorie distinctă. În acest context, cercetările de management a diferențelor în zona Mării Negre sunt deosebit de rare, cel puțin până la această dată.

CAPITOLUL 1 DIFERENȚA, CA RESURSĂ DE DEZVOLTARE

1.1. Managementul activităților umane

În anul 1771, Diderot ajungea la concluzia: „Dacă un om raționează rău, este pentru că nu are date să raționeze mai bine”. Atunci, ca și acum, noțiunea de „date” se referea, îndeosebi la ceea ce nu se știa, la noutăți într-un domeniu sau altul, adică la informații, dar și la cunoștințe.¹ Cu cât un om era mai bine informat, cu atât judecata sa era mai rațională, mai apropiată de realitate. Se spune că Immanuel Kant (1724-1804) era unul dintre cei mai informați oameni ai epocii sale, deși autorul **Criticilor rațiunii pure** nu a depășit niciodată mai mult de 60 km în jurul orașului Königsberg, orașul în care s-a născut². Dar el invita în fiecare zi la prânz, între trei și nouă persoane foarte bine informate, cu care discuta, în timpul dejunului, preț de o oră și jumătate. Nu oricine putea face asta. Kant, însă, o făcea, pentru că, dincolo de faptul că era un om extrem de punctual și de ordonat (se spune că locuitorii din Königsberg își potriveau ceasurile după cum trecea el spre Universitate), avea și acea calitate, destul de rară chiar și în zilele noastre, de a identifica, remarca, cunoaște, recunoaște și valorifica diferențele.

Este drept că, atunci, în secolul al XVIII-lea, cunoașterea era ceva mai redusă. Dicționarele aveau cam o treime din cuvintele pe care le avem noi azi.

Pentru a ne potența raționamentele, cantitatea enormă de date și informații de care dispunem acum, le-am adunat în „Baze de date”, „Megabaze de date” sau în „Bănci de date”.

¹ Mohamed Moncef KACHOURI, *Gestion et Management. Quelles différences?*, 17/11/2006 05:57 - ©2007 webmanagercenter.com

² Azi – Kaliningrad.

Totuși pentru a „raționa mai bine”, nu este de-ajuns să ai cunoștințe sau acces la bazele de date. Trebuie să fii în măsură să păstrezi aceste date, să le actualizezi, să le accesezi rapid, să le compari, adică să gestionezi diferențele.

Managementul nu este un cuvânt chiar la îndemână, deși a devenit unul dintre cele mai întrebuințate cuvinte de pe planetă. De-a lungul ultimelor decenii, oamenii și-au format o cultură a managementului, care, în esența ei, constă în capacitatea de a folosi una sau mai multe baze de date pentru a compara și valorifica, în sens util, diferențele.

Așadar, orice management este, în primul rând, un management al diferențelor. Un mare lingvist american afirmă, în legătură cu acest subiect, că „observatorii nu văd aceeași imagine a universului, dacă antecedentele lor lingvistice nu sunt asemănătoare”.

În domeniul managementului, aceasta se traduce printr-o foarte mare imprecizie de limbaj: japonezii nu au, la această dată, un cuvânt pentru a traduce expresia „luarea unei decizii”. Francezii nu au încă echivalente valabile pentru a traduce din engleză un mare număr de noi concepte cum ar fi: marketing, management, leadership, Internet etc. Nici limba română nu dispune de cuvinte care să echivaleze cu aceste concepte și, de aceea, și le însușește ca atare.

Unele dintre concepte, rămase neschimbate în limbile lor de origine și pentru care s-a încercat să se găsească sinonime, și-au schimbat complet semnificația. Unul dintre aceste cuvinte este vocabula „gestiune”. Mai sunt și altele: comunicație, participare, client, calitate, adevăr, justiție, publicitate etc. Vorbim de „gestiunea personalului” și de „managementul resurselor umane”, de „publicitate” și de „relații publice”, de „studii de piață” și de „studii de marketing” etc.

S-a ieșit de mult din „datele” de care vorbea Diderot și s-a intrat în domeniul extrem de complex al informațiilor. Aici

lucrurile s-au complicat. De exemplu, dificultățile de limbaj. Ele stau la originea proastei înțelegeri a problematicii științelor umane, îndeosebi a celor ce se referă la management. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în același timp, supra-comandate și sub-dirijate.³ Această problemă abia de este înțeleasă, foarte puțin oameni fiind în măsură să sesizeze diferențele. Ea privește toate formele de organizare, inclusiv statele-națiuni. Peter Drucker⁴ afirma, referitor la șefii de state și la maniera lor de a conduce, următoarele: „nu există țări subdezvoltate, nu există decât țări prost conduse”.

În unele întreprinderi mai puțin performante (ca, de altfel, în oricare altă entitate, inclusiv în cele militare), unde se manifestă excelente aptitudini de gerare⁵ a activităților cotidiene, există și persoane care nu se îndoiesc de necesitatea gerării rutiniere. Totuși, este o mare diferență între „a gera” și „a manaja”, chiar dacă ambele activități sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entități unde se desfășoară activități umane.

„A gera” constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ți asuma responsabilități. „A manaja” (a conduce) înseamnă a influența, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Distincția este fundamentală:

- gestionarii consideră activitatea lor ca o sursă de energie și se adresează, înainte de toate, brațelor, forței de muncă;
- managerii consideră activitatea lor ca o sursă de inteligență care se adresează imaginației.

³ H. POINTILLART și D.XARDEL, **Megabaza: Le marketing du toucher-juste**, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p15.

⁴ Peter Drucker, născut în Austria, în 1909, scriitor, profesor universitar și consilier de management, autor a 39 de cărți de specialitate. Decedat în SUA, în 2005.

⁵ A administra pe socoteala și în locul altuia (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, **DEX. Dicționarul Explicativ al Limbii Române**, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p.419).

Prima este o activitate de rutină. Cea de a doua este creație.

Cei care gereză se numesc gestionari și trebuie să știe „ce trebuie să facă ei”, adică ce au ei de făcut, și își concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut?”.

Cei care conduc, managerii sau liderii, știu „ce trebuie făcut” și își orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „cum să se facă ce este de făcut?”⁶

Diferența poate fi rezumată astfel:

- gestionarii își orientează activitatea spre îndeplinirea sarcinilor, managerii își concentrează activitatea spre rezultate;
- gestionarii se mulțumesc să rezolve probleme, managerii descoperă adevăratele probleme pentru a le asocia, apoi, soluții originale;
- gestionarii se mulțumesc să dea ordine, managerii (liderii) „arată calea”;
- gestionarii își petrec cea mai mare parte a timpului comandându-i pe alții, managerii, în schimb, au ca deviză: „îndrumă-i pe ceilalți, comandă-te pe tine”;
- eforturile gestionarilor sunt centrate pe stăpânirea activităților curente și vizează, înainte de toate, eficiența, în timp ce eforturile managerilor sunt concentrate asupra viziunii și vizează eficacitatea.

Managerii nu se mulțumesc să ducă mai departe ceea ce alții deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici și noi metodologii.

Managerii înțeleg, inovează, creează continuu.

Întreprinderea performantă de azi este, prin excelență, „formatoare” și „inovatoare”.

⁶ Dr. Gheorghe VĂDUVA, **Războiul haotic**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 128.

Această nouă filozofie a întreprinderii (aproape a oricărei instituții) este determinată de schimbarea radicală a orientării și finalității profitului, astfel:

- odinioară, fiecare întreprindere profita de producția ei și, ca atare, trebuie să fie preocupată să-și gestioneze în mod corect și eficient resursele;
- astăzi, profitabilitatea întreprinderii este tributară nu numai productivității, ci mai ales inovației, deci managementului (și nu doar gestionării resurselor).

Problemele economice ale lumii de azi nu pot fi rezolvate fără întreprinderi și instituții performante, iar acestea nu pot fi performante fără un leadership eficace. În extenso: niciun gen de structură umană nu poate supraviețui fără un leadership corespunzător.

Aceasta impune ca, în viitor, orice entitate organizatorică să fie condusă de lideri, și nu de gestionari.

1.2. Filozofia și fenomenologia diferenței

Diferența, ca termen filozofic, a fost un concept uzitat des în filozofia antică. Platon și Aristotel, alături de mulți alți filozofi greci, au folosit din plin, în operele lor, termenul de diaphora. Semnificația lui inițială reprezenta distincția dintre animale și plante, dintre om și celelalte viețuitoare.

Cu timpul, conceptul primește noi semnificații. Azi, diferența este definită prin deosebire, lipsă de asemănare, nepotrivire⁷. Din această perspectivă, diferența presupune un tip de relație între doi sau mai mulți termeni. Ei se pot afla într-o contingență situată între conjuncție și disjuncție.

Teoreticienii moderni au dezvoltat enunțuri privind funcțiile sociale ale diferențelor. La sfârșitul secolului XIX, se

ajunsesse la concluzia că, în mecanismele diferențierii, există o forță propulsivă⁸.

Ea a fost evidențiată, în secolul următor, printr-o abordare conflictuală a diferențelor. Istoria consemnează o exacerbare urmată de o gestionare beligenă a diferențelor socio-culturale, și nu numai. Atât cele Două Războaie Mondiale, urmate de un Război Rece, cât și nenumăratele războaie locale, unde tragismul evenimentelor din fosta Iugoslavie deține primatul, conduc la concluzia că exploatarea conflictuală a diferențelor a constituit laitmotivul etapei istorice.

Începutul mileniului trei aduce o abordare nouă a subiectului. Diferențele sunt folosite, în principal, ca resurse de dezvoltare. Astăzi, diferența a generat un limbaj și o metodologie prin care să înțelegem și să ne proiectăm toate activitățile.

În ultimii ani, România a știut să trateze cu grijă și să rezolve cu maturitate asperitățile apărute între diferențe. Este de apreciat efortul făcut de țara noastră pentru a evita explozia beligenă a diferențelor etnice și religioase. Totuși, mai sunt pași de făcut pentru îmbunătățirea managementului nenumăratelor altor diferențe: de vârstă, sex, rezidență și habitat, de posesie etc.

La nivel internațional, managementul diferențelor este realizat în mod diferit. În cadrul Uniunii Europene, politicile publice sunt întemeiate pe un ansamblu de proceduri prin care diferențele sunt identificate, monitorizate și gestionate pentru ca potențialul constructiv al diferențelor să fie stimulat și potențat, iar consecințele negative ale acestora să fie identificate și anulate⁹.

⁸ Herbert SPENCER, *Essays Scientific, Political & Speculative*, Editura Williams and Norgate, 1891, pp.1-7.

⁹ Vezi Commission of the European Communities, *Black Sea Synergy – a New Regional Cooperation Initiative*, Brussels, 2007.

⁷ Academia Română, *DEX*, p.301.

În bazinul Mării Negre, încă nu ființează un sistem coerent de management al diferențelor, cu toate că acestea nu sunt puține. Studiul de față își propune să întreprindă câțiva pași în această direcție.

Plănuim să pornim de la indubitabilul fapt că inovația (creația) – funcția de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoașterea și înțelegerea diferențelor, pe asocierea de semnificații ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea și profitul (câștigul) pe care-l presupune totdeauna creația, găsirea de noi semnificații.

Din studiul lucrărilor de specialitate apărute în ultimii ani, reiese că *managementul diferențelor reprezintă un sistem complex de activități de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare și valorificare a deosebirilor ce există între elemente, sisteme, procese și acțiuni, de evaluare a rezultatelor ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme și procese sunt puse în relație, de stabilire de noi „atribuții”, funcții și posibile utilități în funcție de rezultatele dorite.*

1.3. Rezultatele managementului

Aproape toate conceptele noi ce se folosesc azi în activitatea omenească își au sorginea în procesul de management al diferențelor din anumite sfere. În ultimii ani, managementul diferențelor din domeniul securității și apărării, tinde să obțină primatul. El se manifestă la toate nivelurile – politic, strategic, operativ și tactic – și cuprinde, de fiecare dată, sesizarea diferențelor sau a specificităților și valorificarea acestora. Procesul de sesizare a diferențelor este complex. El presupune analize riguroase, cunoștințe temeinice, folosirea unor algoritmi performanți de cunoaștere și de reducere la forme normale minime, iar rezultatele sunt cât se poate de diversificate.

Din această perspectivă, deosebit de important este modul în care se gândește și se acționează pentru constituirea relației dintre termenii diferenței de coordonat și cum se concepe viitorul acesteia. Atunci când relația este convergentă și coezivă, procesele care se desfășoară conduc la îmbunătățirea sistemului de securitate a spațiului supus atenției. În schimb, când relația este antagonică și conflictuală, zona devine insecurizată. La nivelul actorilor individuali (state, coaliții, alianțe) securitatea zonei lor de responsabilitate este direct proporțională cu rezultatele gestionării diferențelor din interior și diferențele de conexiune ce rezultă din raporturile cu ceilalți actori. De exemplu, se cuvin a fi observate fluxurile de integrare ale României în UE. Țara noastră are o experiență îndelungată și a obținut rezultate notabile în gestionarea diferențelor specifice ei. Ca membră a UE, pune în operă politicile de integrare care, de fapt, sunt politici de gestionare a diferențelor. Dar securitatea europeană nu poate fi obținută dacă nu se ține cont de raporturile Europei cu Alianța Nord-Atlantică, cu statele din vecinătatea ei, cu lumea globală.

La nivelul lumii globale, insecuritatea este rezultanta evoluției conflictuale a diferențelor dintre actorii internaționali individuali și/sau colectivi. Sistemul internațional de securitate devine sigur și stabil doar atunci când managementul diferențelor se realizează pe baza coeziunii umane, conlucrării instituționale și cooperării internaționale. În concluzie, se poate sublinia faptul că gradul de realizare a securității unui areal (inclusiv cel al Mării Negre) este intrinsec condiționat de capacitatea actorilor internaționali locali sau interesați de a participa cât mai cooperant la realizarea unui management al diferențelor.

CAPITOLUL 2 MAREA NEAGRĂ ÎN ECUAȚIA SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

2.1. Securitatea Mării Negre între globalizare și regionalizare

În ultimul timp, fenomenului globalizării i se oferă spații largi în lucrările de specialitate și nu numai. Cu toate acestea, încă nu s-a reușit o armonizare a discursului asupra tuturor subiectelor ce îl incumbă, unele rămânând destul de controversate. Printre acestea: stabilirea momentului apariției fenomenului (unii autori îl plasează în secolul XV¹⁰, alții la jumătatea secolului XX¹¹, iar cei mai mulți după încetarea Războiului Rece); folosirea unei terminologii comune cu care să se opereze, pornind chiar de la denumire (francezii preferă termenul „mondializare”, alții „globalizare regională”¹²); sintetizarea unei definiții unanim acceptate pentru conceptul de globalizare etc.

Depășind lungul șir al discuțiilor contradictorii pe unele teme care mai necesită o înțelegere congruentă, globalizarea există și se manifestă independent de voința noastră. Ea este rezultatul unui fenomen multidimensional care a început să se manifeste în noile condiții de creștere continuă a integrării economiilor lumii, datorată, în special, fluxurilor comerciale și financiare, cu consecințe imediate: permeabilizarea frontierelor datorită mișcărilor de capital, de cunoștințe tehnologice și de populație în căutare de muncă.

În competiția pentru stăpânirea de piețe de desfacere și pentru posedarea și exploatarea materiilor prime și a forței de

lucru ieftine, se poartă o nouă luptă în care accesul la informații și deținerea exclusivității lor sunt surse de putere¹³.

Noul câmp deschis pentru strategiile industriale și comerciale constituie debutul unui nou front pentru cele politice și militare. Este teatrul confruntărilor dintre instanțele economice și cele statale. Istoria recentă a bazinului Mării Negre ne oferă suficiente exemple în care entități economice locale sau externe, interesate prin politici și strategii necorelate cu autoritățile politice și administrative, au fost în stare să pună în pericol securitatea și stabilitatea națională, sau chiar regională.

Redeschiderea pieței mondiale pentru statele din jurul Mării Negre, falimentul economiei socialiste, dispariția hegemoniei exclusive a Rusiei, a CAER-ului și Tratatului de la Varșovia au permis reluarea unei competiții economice susținute. Toate acestea, ca și mulți alți factori, au adus statele în situația de a-și revizui serios rolul pe care se obișnuiseră să-l joace în protejarea, dirijarea și chiar planificarea investițiilor.

În acest context, apare paradigma dezvoltării socio-spațiale cu cei doi termeni opuși: individualizarea și globalizarea. Aceasta din urmă, în ultimii ani, a suscitat un mare interes, majoritatea discursurilor nefiind centrate asupra definirii conceptului, ci asupra abordării problematicii foarte diferite a acestui fenomen.

Globalizarea este un proces ce lărgeste cadrele determinante ale schimbării sociale la nivelul lumii, ca întreg. Astfel, în timp ce schimbarea socială a fost inițial abordată în cadre locale, regionale și naționale, acum focalizarea se mută asupra internaționalizării și globalizării. A crescut interesul în explicarea relațiilor dintre unitățile teritoriale și lumea ca întreg, discuțiile purtându-se asupra problemelor cu privire la: descentralizare-centralizare; legătura micro-macro; raportul

¹⁰ www.sas.upenn.edu/~dludden/global1.html

¹¹ en.Wikipedia.org/wiki/globalization

¹² <http://www.romaniainlume.net/?p=10>

¹³ Jean-Francois LYOTARD, **Condiția postmodernă**, Editura Babel, 2005, p. 21.

local-global și la analize multi-nivel. În ciuda creșterii accentuate a interdependenței economice și culturale, sistemul mondial este caracterizat prin inegalități și divizat într-un mozaic de grupuri care nu au întotdeauna interese comune. Aceasta nu face decât să întârzie stabilirea și proiectarea tuturor dimensiunilor globalizării și punerea lor în operă.

Din această perspectivă, globalizarea va determina o nouă restructurare a vieții internaționale. Probabil va apărea o linie de demarcație, din ce în ce mai fermă, între statele care sunt integrate politic, economic, militar și de altă natură și celelalte state. Aceasta va fi determinată de decizia politică a statelor neintegrate, care fie că nu găsesc resursele necesare îndeplinirii normelor integrării, fie că se opun unei noi ordini globale.

Mai mult, există o puternică rezistență la globalizare, care se manifestă pe cel puțin două paliere: afirmarea puternică a identităților, globalizarea fiind, din această perspectivă, o integrare de identități; accentuarea procesului de fragmentare, care, pe de o parte, „agresează” globalizarea și, pe de altă parte, menține și accentuează starea de haos.

Departate de a fi un proces liniar, cu o dezvoltare uniform accelerată, procesul de globalizare este însoțit de numeroase efecte secundare, care, nestăpânite la timp, pot destabiliza, chiar iremediabil, sistemul. Riscurile, pericolele și amenințările la adresa procesului, care apar brodate pe vulnerabilități greu de intuit și eliminat în timp oportun, generează o stare de nesiguranță, de insecuritate, a dezvoltării lui. Astfel, globalizarea conține și motorul amplificării insecurității ei. Aceasta datorită faptului că procesul „nu numai că a transformat caracteristicile riscurilor, pericolelor și amenințărilor deja existente, ci a creat unele noi, specifice”¹⁴.

¹⁴ Alexandra SARCINSCHI, **Globalizarea insecurității: factori și modalități de contracarare**, Editura UNAP „Carol I”, București, 2006, p.31.

Din această perspectivă, apare, ca o condiție sine qua non a reușitei globalizării, globalizarea securității procesului. Pentru a nu afecta ireversibilitatea fenomenului sunt necesari anumiți pași în direcția finalizării lui fără sincope. Unul dintre aceștia îl constituie realizarea securității la nivel de regiune, iar zona Mării Negre se pretează din plin la o astfel de acțiune.

Departate de a fi o simplă metaforă, regionalizarea securității Mării Negre presupune un răspuns local nu numai la riscuri, pericole și amenințări, ci și la cerințele de gestionare a acestora și de monitorizare și reducere a vulnerabilităților de orice natură care se manifestă pe eșichier.

Totuși, nu ne putem cantona hic et nunc la nivelul regiunii, izolând-o de contextul internațional al devenirii ei. Încercările de regionalizare, ca o contrapondere a globalizării, pot înregistra succese în unele domenii, precum cel economic sau cultural, dar mai puțin în cel al securității, în care competiția, respectiv, lupta pentru putere, este mult mai directă și are reverberații în întregul sistem, mai ales în regiunea Mării Negre, care este placa turnantă a Occidentului și Orientului lumii moderne.

Rezultatele acțiunilor celor două componente contradictorii ale securității în plan regional au determinat, în ultimii ani, creșterea interdependențelor dintre actorii internaționali. Aceasta a impus cooperarea din ce în ce mai accentuată a riveranilor, chiar dacă încă nu au fost găsite cele mai bune soluții pentru reducerea decalajelor de dezvoltare, protecția mediului de conviețuire, funcționarea democratică a statelor, eliminarea barierei artificiale din economia regiunii, a diferențelor de potențial militar etc.

Mediul de securitate internațional este, în prezent, încărcat de riscuri și amenințări grave – terorism și teroare a armelor de distrugere în masă, dispute interetnice și rivalități religioase, crimă organizată transfrontalieră, stări de tensiune și conflict întreținute de forțe destabilizatoare în multe zone ale

lumii, tulburări interne, ca și unele evenimente neprevăzute, precum inundații, cutremure, secete etc., fiecare în parte și toate la un loc constituind riscuri de instabilitate și insecuritate pentru comunitatea internațională.

Asigurarea securității colective este, de aceea, obiectivul care a reunit eforturile ONU și ale celorlalte organizații internaționale, care a sporit solidaritatea statelor lumii, cooperarea și colaborarea lor, ducând la reglementări comune, structuri, proceduri și capacități de combatere a provocărilor secolului XXI, la un răspuns eficient la crize și la amenințările și instabilitățile regionale și globale.

În perioada post-Război Rece, preocuparea de întărire a solidarității statelor pentru creșterea securității globale s-a intensificat, atât din partea marilor puteri, cât și a principalelor instituții internaționale: ONU, NATO, UE, OSCE. Demersul marilor puteri, îndeosebi SUA, s-a centrat pe crearea unui nou mediu de securitate, a unor organizații regionale și subregionale, concomitent cu reformarea și întărirea organizațiilor existente, în vederea inițializării și adâncirii procesului de cooperare în domeniu.

Din păcate, competiția instituțiilor de securitate și a statelor ce le compun, mai ales a marilor puteri, și absența unei coordonări reale în mediul de securitate complex și încărcat de riscuri și amenințări numeroase au grevat asupra acestui proces generos, făcându-l încet și, adesea, irelevant.

Mediul global de securitate, complex și divers, cu un număr mare de actori internaționali, evidențiază în prezent scăderi importante la capitolul solidaritate. Deși acesta este definit de concepte noi, ca de exemplu “interlocking institutions” (elaborat la nivelul OSCE și care situează organizația respectivă în centrul arhitecturii de securitate europene) sau “Mutually Reinforcing Institutions” (folosit de NATO, în ideea ca statele NATO să creeze o nouă arhitectură de securitate în Europa, bazată pe principiile stabilite în Carta

Națiunilor Unite, în care NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei să se completeze reciproc și în care aranjamentele regionale de cooperare să joace un rol important)¹⁵, totuși, evoluția reală a instituțiilor de securitate este sincopatică și cu multe scăderi în plan securitar.

Constituirea statelor din jurul Mării Negre într-o regiune distinctă, nu cu mult timp în urmă, a avut drept scop obținerea unei serii de avantaje printre care pot fi evidențiate:

- sensibilizarea lumii, în general, și a Occidentului, în special, asupra faptului că un grup de state, mai mari sau mai mici, dorește să coopereze în vederea ridicării statutului lor internațional;
- stabilirea unor formule mai simple de cooperare, cu respectarea specificului local;
- amplificarea modalităților de mobilizare a resurselor, printr-un sistem personalizat. Un exemplu concludent îl constituie Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN);
- stimularea luptei comune împotriva crimei transfrontaliere.

Literatura de specialitate ne prezintă suficiente exemple pentru a putea afirma că nu orice grup de state poate forma o regiune sau regiuni de sine stătătoare. Sunt unele regiuni, constituite în ultima perioadă de timp, care cunosc un recul al activității lor. Una dintre acestea este spațiul fostei Iugoslavii, care, prin aplicarea Pactului de Stabilitate pentru Balcani, se urmărește aducerea regiunii în parametrii securității și stabilității tradiționale europene. Mare parte din obiectivele Pactului nu au putut fi puse, deocamdată, în operă.

¹⁵ Heiko BORCHERT, Daniel MAURER, *Co-operation, Rivalry or Insignificance? Five Scenarios for the Future of Relations Between the OSCE and the EU*, în Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (ed.), **OSCE Yearbook 2003**, Baden-Baden 2004, pp. 403-417.

În consecință, globalizarea se numără printre cele mai mari și mai profunde provocări cu care se confrunta lumea contemporană. Statele din jurul Mării Negre caută să rezolve în paralel și dilema regionalizării. Nenumăratele diferențe existente sau emergente în cadrul statelor supuse atenției și dintre acestea sunt multiple, iar unele chiar antagonice. Pentru managementul lor este nevoie de un sistem sigur și stabil de securitate în care acțiunile concrete desfășurate pe multiple planuri asigură reușita procesului. S-a dovedit că în raportul complex globalizare – securitate, solidaritatea este esențială, primordială. Ea constituie liantul oricărei acțiuni.

2.2. Extinderea către est

Începutul noului mileniu consacră o nouă dinamică a politicii mondiale în general, unde politica europeană joacă un rol principal. Mai sunt, desigur, și multe necunoscute ale celor două procese, regionalizarea ca și globalizarea aducând în prim plan, și amenințări la adresa securității. Percepția este diferită de cea dominantă din perioada Războiului Rece, deoarece și sursele sunt diferite.

În anumite zone ale lumii, printre care și Europa, amenințarea militară a dispărut, iar cele de natură economică, socială, culturală etc. se manifestă în mod diferit, în funcție de interesele statelor sau grupărilor socio-culturale.

Din nefericire, schimbările geopolitice care s-au produs la sfârșitul mileniului trecut au intervenit și în procesul de accentuare a diferențelor etnice, religioase, culturale, spirituale și de altă natură.

După experiența însângerată a Iugoslaviei, preocuparea pentru statutul minorităților a devenit o componentă importantă a construcției europene.

Dorința de a prezerva valorile de cultură și civilizație specifice, create de-a lungul veacurilor de diferite comunități,

azi majoritare sau minoritare, generatoare de identitate spirituală este absolut firească și trebuie încurajată. Percepția asupra cât este prea mult sau prea puțin în procesul de stimulare a identității grupurilor socio-culturale creează surse de amenințare la adresa securității. Gestionarea acestora a trecut din patrimoniul național în cel internațional, cu toate avatarurile conceptelor de securitate ce decurg de aici.

Necesitatea înțelegerii comune a acțiunilor desfășurate de fiecare actor internațional pentru realizarea securității sale a generat un număr mare de polemici, unele chiar virulente, privind principiile și modul de abordare a securității naționale în raport cu cea internațională. Rolul ONU în gestionarea crizelor și conflictelor, legitimitatea operațiilor de stabilitate și sprijin, moralitatea loviturii preventive etc. sunt doar câteva din subiectele predilecte ale dezbaterilor actuale din sesiunile parlamentare și științifice.

Se conturează o nouă hartă geopolitică a lumii în proiectarea căreia relația transatlantică joacă un rol esențial. Europa unită a reușit, după mai puțin de două decenii, să șteargă granița dintre est și vest.

România, stat membru NATO și UE, pe lângă avantajele ce decurg din acest dublu statut are și obligații specifice. Ele nu țin doar de loialitate și de oportunitatea unor relații în cadrul unor mari entități internaționale din care facem și noi parte, alături de marile națiuni care, efectiv, pot fi benefice pentru țară, ci misiunile respective decurg dintr-o necesitate obiectivă a acestor vremuri și reprezintă cea mai eficientă modalitate de a construi, stabili și gestiona acel mediu de securitate care să prevină războiul și conflictul armat și să țină sub control crizele și tensiunile de tot felul. Astfel, apărarea colectivă – definită riguros și ferm în documentele NATO și în cele ale Uniunii Europene (respectiv, apărarea comună) își mută centrul de greutate spre securitate comună.

În acest proces sunt puternic implicate atât strategiile directe de distrugere a centrelor vitale generatoare de terorism, de crize și conflicte, cât și strategiile indirecte de descurajare a înarmării și agresiunii armate.

Procesul de extindere a NATO și UE a adus comunitatea euro-atlantică pe coasta de vest a Mării Negre, iar recente evoluții din Ucraina, Georgia sau chiar din Republica Moldova creează premise pentru extinderea procesului de democratizare a regiunii. Se modifică, astfel, concepția conform căreia Marea Neagră este periferia Europei, a lumii civilizate.

Confluențele, interferențele și influențele care se manifestă azi în regiunea extinsă a Mării Negre conduc la imaginea existenței a două curente contradictorii: eforturile Federației Ruse, pentru a-și conserva vechile privilegii asupra spațiului, printre care și menținerea unei prezențe militare în baze terestre înaintate (Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud), precum și în cele navale din Marea Neagră, concomitent cu dorința statelor din zonă de eliberare de influențele Moscovei și de a accede în NATO și UE.

Experiența ultimilor ani evidențiază că apropierea frontului valurilor de extindere de bazinul Mării Negre a condus la instaurarea valorilor occidentale nu numai în statele candidate, dar și în cele care aspiră la accesarea în NATO și UE. Aceasta a schimbat mentalul populațiilor din zonă, dând posibilitatea acceptării conlucrării cu toți vecinii pentru realizarea unor proiecte comune.

Din această perspectivă, s-a constatat o creștere a interesului NATO și UE pentru stabilizarea și sporirea securității zonei. Inițiativele, programele și politicile adoptate în ultimii ani pentru fortificarea mediului de securitate, de cele mai multe ori, și-au demonstrat utilitatea, chiar dacă, în unele situații, finalitățile se mai lasă încă așteptate.

Mai sunt unele probleme de rezolvat, printre care și așa-zisa „dilemă de securitate”. Securitatea regională presupune multiplicarea contactelor, deschiderea unor noi puncte de trecere a frontierelor dintre UE și statele din zonă, libera circulație a persoanelor, amplificarea relațiilor comerciale, culturale și de orice altă natură. În schimb, procedura comunitară de realizare a securității Uniunii impune securizarea frontierelor, controlul strict al accesului persoanelor și al produselor comerciale extracomunitare. Ieșirea din dilemă nu poate fi săvârșită decât de UE împreună cu statele din zonă. Armonizarea diferențelor, într-un timp cât mai scurt, va elimina hiatusurile și întârzierile în realizare securității la Marea Neagră.

Transformarea zonei Mării Negre într-un pol al stabilității și prosperității, cu scopul extinderii climatului de pace și securitate în spațiile limitrofe, reprezintă o prioritate atât a statelor riverane, cât și a NATO și UE.

CAPITOLUL 3 ASIGURAREA SECURITĂȚII PRIN MANAGEMENTUL DIFERENȚELOR

3.1. Rolul experienței

La începutul anilor '90, statele din regiunea Mării Negre se confruntau cu o multitudine de probleme, generate de noua lor situație oferită de sfârșitul Războiului Rece. Erau probleme născute din multiplele diferențe de sorginte internă, ținute în frâu de sistemele de guvernare și management totalitare, instituții și proceduri care, odată devenite caduce, au dat frâu liber modalităților de rezolvare vindicative.

Paralel, diferențele interstatale, bine cosmetizate de sistemul „statelor frățești”, s-a transformat în diferențe generate fie de problemele istorice nicidecum închise, fie de discrepanțe economice și de diferențe de potențial militar, apărute ca urmare a împărțirii arbitrare și forțate a moștenirii fostului URSS, a fostului Tratat de la Varșovia, a fostului CAER și multe altele.

Era perioada în care conduita statelor a fost prea puțin condiționată de morală și de drept. Conta doar tendința de apărare a propriilor interese, fapt ce pune în evidență o realitate dramatică: „cooperarea reprezenta excepția, iar competiția regula”¹⁶. În acea situație, managementul diferențelor se impunea mai mult ca oricând. Europa devenea din ce în ce mai unită, mai coerentă în discursul despre stabilitate și securitate continentală, ori situația statelor din jurul Mării Negre determina ca orice perspectivă de aderare la valorile occidentale să pară cel puțin utopică.

Pentru rezolvarea rapidă și durabilă a situației, probabil, ar fi fost recomandat un model de management a diferențelor practicat cu succes în alte părți ale lumii. Aceasta reclama și organisme internaționale cu valoare incontestabilă care să-l pună în operă. Dar ONU se confruntau cu rezolvarea marilor problemelor ale lumii după dispariția bipolarității, NATO și UE își concentraseră atenția spre flancurile Europei. La nord, se urmărea desprinderea statelor baltice de sub controlul Federației Ruse și integrarea lor în spațiul euro-atlantic, iar la sud, oprirea confruntărilor sângeroase din Balcani și cultivarea esențelor democrației și statului de drept. În aceste condiții, actorii internaționali situați în bazinul Mării Negre nu puteau face altceva decât să-și armonizeze singuri diferențele inter- și intra-statale.

Era o bătălie începută cu sute de ani în urmă și reluată de fiecare dată când diferențele nu construiau, ci distrugau. În situații precum cea în care s-a prăbușit sistemul comunist din Europa, diferențele au devenit rupturi, s-au transformat în acțiuni de construcție prin distrugere sau prin acaparare. Toată lumea a căutat să profite de pe urma prăbușirii URSS și a sistemului socialist. Regiunea Mării Negre n-a fost marginalizată, ci doar „reeșalonată” pentru mai târziu. Crearea acestui concept de „regiune a Mării Negre” sau de „regiune extinsă a Mării Negre” are rolul de a transforma diferențele acaparatoare și, în principiu, distructive, în arhitecturi constructive, în primul rând, în spațiul economiei, în cel al politicii și în cel al securității.

Deși s-a consumat foarte multă energie și s-au investit speranțe și bani, lipsa unei experiențe îndelungate, practicate în condițiile și cu cerințele societății mileniului trei, a generat unele greșeli care au prelungit procesul.

¹⁶ Pierre LORRAIN, **Incredibila alianță. Rusia – Statele Unite**, Editura Lider, București, 2004, p.234.

3.2. Universul diferențelor din bazinul Mării Negre

O analiză, fie și succintă, asupra statelor din zona Mării Negre conduce la concluzia că acestea nu sunt la fel dimensionate, nu au atins același nivel de progres și dezvoltare, nu au același nivel de organizare, conducere și conduită democratică, iar lista diferențelor poate continua. Nici nu trebuie să fie aliniate la aceleași caracteristici. Diferențele sunt absolut necesare. Ele dau individualitate și personalitate. Ele rezultă din acumularea valorilor, din personalitatea statelor și a entităților care creează în spațiul activității omenești. Problema nu este cea a diferențelor, ci a modului în care acestea se separă sau unesc. Din multitudinea acestora, într-o primă fază, studiul își propune să prezinte pe cele mai semnificative în perioada actuală.

3.2.1. Diferențe de natură economică

Ultimul deceniu și jumătate a adus nenumărate transformări în zona Mării Negre. Statele, în lupta lor pentru afirmare, au desfășurat o competiție susținută pentru promovarea intereselor lor naționale. În cadrul acesteia, interesele de natură economică au fost promovate și protejate cu deosebită grijă. După o lungă perioadă de economie centralizată, existentă în aproape toate statele din zonă (mai puțin în Turcia), acum economiile fiecăreia dintre cele nouă state analizate reprezintă nu doar un univers în sine, ci entități ce tind să devină puternice, stabile, performante și competitive. Și chiar dacă, deocamdată, acestea sunt doar tendințe și nu realizări de mare anvergură, nu încapă nicio îndoială că, în scurt timp, economiile din țările aflate în zona Mării Negre vor avea un rol important în cadrul economiei europene și chiar în economia mondială. Zona Mării Negre are resurse, potențial uman deosebit, creativ și capacitatea de a ieși din efectele

întunecate ale unor veacuri de bătălii sau confluențe tensionate între imperii.

Din punct de vedere economic, diferențele principale dintre statele dispuse în bazinul Mării Negre constau în trei mari indicatori: produsul intern brut, resursele energetice și investițiile străine directe.

Tabelul 1 încearcă să prezinte, cu ajutorul cifrelor, diferențele semnificative dintre PIB-urile realizate¹⁷, în anul 2006, de statele supuse studiului. Federația Rusă are cea mai mare valoare a produsului, iar Azerbaidjanul a cunoscut cea mai mare rată de creștere.

Dacă analizăm în ce condiții economice au fost realizate aceste valori, ajungem la concluzia că diferențele au fost hotărâtoare.

Zona Mării Negre cunoaște economii de subzistență, arhaice (Armenia, Republica Moldova), economii de tip subextensiv (Ucraina, Georgia), economii de producție extensivă (Azerbaidjan – bazată pe exploatarea petrolului și gazelor naturale) și economii mixte – caracterizate printr-un ritm alert de prefăcere, prin schimbări rapide de mentalitate economică, de la structurile clasice la cele de tip informatic (F. Rusă, Turcia, România, Bulgaria).

Poate nicăieri în lume economiile statelor nu depind așa de mult de resursele energetice ca cele din jurul Mării Negre. Economia mondială, în general, și cea europeană, în special, sunt strâns legate de materiile prime energetice.

Asistăm la mutarea centrului de gravitate al producției mondiale de mixt energetic dinspre Nordul industrializat (SUA, Rusia, Canada, Mexic, Venezuela) spre Sudul în curs de

¹⁷ Produsul intern brut (PIB) reprezintă valoarea bunurilor și serviciilor produse și prestate într-o economie națională, într-o perioadă de timp definită, de regulă un an, destinată consumului final ([http://www.idd.era.ubbcluj.ro/interactin/cursuri/Mircea Mann/sect3.html/](http://www.idd.era.ubbcluj.ro/interactin/cursuri/Mircea%20Mann/sect3.html/))

dezvoltare (statele din jurul Mării Caspice, Iran, Irak, Arabia Saudită, Angola, Nigeria)¹⁸.

Tabelul nr. 1. Indicatorii economici ai statelor din zona Mării Negre

State	Produs Intern Brut*		Resurse energetice**		Investiții străine directe*** (mld. USD)
	Valoare (mld. USD)	Rata de creștere (%)	Petrol (mld. barili)	Gaze naturale (mii mld. m ³)	
Armenia	6,41	13,4	-	-	0,220
Azerbaidjan	19,82	31,0	7,000	30,000	1,680
Bulgaria	30,61	6,2	0,015	0,200	2,223
Georgia	7,83	9,0	0,035	0,300	0,450
Moldova	3,24	4,0	-	-	0,225
România	121,90	7,7	0,600	2,225	6,388
F. Rusă	979,05	6,7	60,000	1.680,000	14,600
Turcia	392,42	5,5	0,300	0,300	9,681
Ucraina	106,07	7,1	0,395	39,000	7,808

* International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, April 2007 (datele sunt corespunzătoare anului 2006)

** Energy Information Administration, *World Proved Reserves of Oil and Natural Gas, Most Recent Estimates*, January 9, 2007 (datele sunt corespunzătoare anului 2006)

*** UNCTAD, *World Investment Report 2006*, www.unctad.org/fdistatistics (datele sunt corespunzătoare anului 2005)

¹⁸ US Department of Energy estimează că procentul din producția mondială de petrol care revine producătorilor din Nord va scădea de la 27%, în 2004, la 18%, în 2025, în timp ce producția celor din Sud va crește de la 50 la 61% (www.eia.doe.gov/oiaf/archieve/ieo04/appendixes.html)

Din această perspectivă asistăm azi la o luptă acerbă pentru accesul la resursele zonei Mării Negre, fapt ce domină geopolitica eșichierului. Aceasta este marcată, cel puțin, de două aspecte majore: monopolul de producție al mixtului energetic practicat de Rusia și monopolul de tranzit al lor utilizat de Ucraina – ceea ce duce, după cum s-a văzut în ultimii ani, la amenințări directe la securitatea energetică a Europei.

Totuși, nu toate statele din jurul Mării Negre dispun de resurse energetice. Armenia și R. Moldova sunt lipsite de surse de petrol și gaze naturale proprii. În schimb, Federația Rusă deține primul loc în lume în rezervele de gaze naturale și locul doi mondial, atât la producția de petrol, cât și la exportul acestuia¹⁹.

Diferențe există și în modul de prelucrare al materiilor prime. Azerbaidjanul se situează pe locul doi în regiune, dar nu dispune de suficiente capacități de prelucrare, fapt pentru care este nevoit să exporte petrol și gaze în stare brută. România dispune de capacități de rafinare mai mari decât posibilitățile de extracție, pe care le completează prin importuri.

Transportul mixtului energetic și „jocul conductelor” sunt problemele cele mai analizate în orice relație a zonei cu spațiile adiacente. Consumatorii doresc ajungerea materiilor prime energetice la timp, în cantitatea cerută și cu prețuri cât mai mici. Producătorii, chiar dacă pot asigura aceste cerințe, consumatorii finali depind, în cele din urmă, de transportatori. Acum diferențele devin frapante: se aplică politici discreționale de stabilire a prețurilor, se reduc cotele și se închid robinetei în funcție de interesele de moment. Peste toate acestea, spectrul unui atac terorist planează asupra alimentării ritmice a marilor industrii cu hidrocarburile necesare.

¹⁹ Cf. Cristian BĂHNĂREANU, **Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.27.

**Tabelul nr. 2. Rute de transport petrolier
în bazinul Mării Negre^{20*}**

Nume locație	Ruta	Capacitate de transport	Lungime	Costul estimativ al investiției
Integrarea Adria-Drujba	Conducta de export rusească Drujba, conectată la conducta Adria (sens de curgere inversat) la terminalul din Omisalj (Croația)	13.368,98 tone/zi în primul an de operații complete; creștere la 40.106,95 tone/zi	3.197,75 kilometri în total	20 milioane dolari pentru a se moderniza Adria, integrarea conductelor și schimbarea sensurilor de curgere existente
Conducta de petrol albanezo-macedoniano-bulgărească (AMBO)	De la Burgas (Bulgaria) prin Macedonia la Vlore (Albania) pe coasta adriatică	100.267,37 tone/zi (poate fi extinsă la 133.689,83 de tone/zi)	901,23 kilometri	850 milioane dolari până la 1,1 miliarde dolari
Rusia + Grecia + Bulgaria Burgas-Alexandroupolis (Conducta de petrol Trans-Balcanică)	De la Burgas la Alexandroupolis (Grecia) pe coasta Mării Egee	Propus 80.213,9 tone/zi spre 106.951,87 tone/zi	286,46 kilometri	600 milioane dolari
Conducta Constanța-Trieste	De la Constanța (România) prin Ungaria, Slovenia și/sau Croația la	40 milioane tone/an	1.375,98 kilometri	2,26 miliarde dolari

²⁰ Sursa: www.ela.doe.gov

	Trieste (Italia) pe coasta Mării Adriatice. Omisalj (Croația) a fost de asemenea propus ca terminal			
Nabucco	Turcia-Bulgaria-România-Ungaria-Austria	De la 8 miliarde m ³ /an în 2011 spre 31 miliarde m ³ /an în 2030	3.282 kilometri	5,8 miliarde dolari
Linia Sud-Est Europeană (SEEL)	De la Constanța prin Pancevo (Iugoslavia) și Omisalj la Trieste. Omisalj a fost de asemenea propus ca terminal	88.235,29 tone/zi	1.207 kilometri	800 milioane dolari
Conducta Odesa-Brody	De la Odesa (Ucraina) la Brody (Ucraina), unindu-se cu conducta sudică Drujba; opțional se întinde către linia Drujba de nord la Plotzk (Polonia) și/sau la Gdansk pe coasta Mării Baltice	66.844,91 tone/zi	643,73 kilometri de la Odesa la Brody	750 milioane dolari pentru conductă și terminalul Pivdenny

Conducta Marea Neagră – Marea Nordului²¹	Azerbaidjan, prin conductele existente în vestul Ucrainei la Gdansk (Polonia)	14 milioane tone/an	Conductă nouă – 490 kilometri	500 milioane euro
--	---	---------------------	-------------------------------	-------------------

* Mai puțin prin strâmtoarele Bosfor, Dardanele

În ultimul deceniu, capitalul străin a pătruns, în mod substanțial, în zona Mării Negre, întrucât a fost creată o fereastră de oportunitate generată de o legislație permisivă.

A devenit posibilă predictibilitatea mediului economic. Este și motivul principal pentru care s-a constituit Organizația Economică din zona Mării Negre.

Ceea ce se întâmplă acum în zona Mării Negre înseamnă începutul ieșirii dintr-o perioadă de haos economic. Țările încep să-și dezvolte strategii economice coerente, în consonanță cu cele europene, cu cele asiatice și cu cele mondiale.

Studiile de specialitate avansează ideea că fiscalitatea redusă va face ca o parte însemnată din investitorii străini să-și mute sediul central în statele din zona Mării Negre. Momentul pare să se apropie, fiindcă atracția Estului deja îi deranjează pe vestici. Președintele Franței, Nicolas Sarkozy, a declarat că Uniunea Europeană ar putea reanaliza necesitatea acordării de subvenții țărilor care au fiscalitate redusă, dacă acestea sunt atât de bogate încât să-și poată permite acest sistem.

În acest cadru general, dezvoltarea inegală din punct de vedere economic a statelor care alcătuiesc regiunea are efecte negative în transformarea lor în parteneri economici credibili pentru investițiile din Occident. Aceasta conduce la existența unei discrepante evidente între volumul investițiilor străine directe din fiecare țară (Armenia - 0,220 miliarde dolari, Rusia - 14,60 miliarde dolari).

²¹ www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=51286

Desigur, Armenia nu se poate compara, ca dimensiune și resurse cu Rusia, dar, păstrând proporțiile, diferențele există.

Mai mult, accentul de până acum s-a pus pe reconfigurarea lumii pe baza unor parteneriate strategice îndeosebi între țările puternice, sau, în primul rând, între țările puternice, cu economii performante, cu resurse sau cu mijloace strategice. Este timpul să se treacă de la parteneriate bilaterale puternice și coerente la parteneriate regionale stabile, sigure și eficiente. La acestea vor avea acces și țările care nu sunt deocamdată atât de bogate încât să-și poată garanta eventualele credite occidentale. Țările din zona Mării Negre pot să facă însă acest lucru.

3.2.2. Diferențe etnico-religioase

Într-o perioadă în care modul de derulare a procesului de globalizare asigură suficiente argumente în favoarea desfășurării lui ascendente, religia, alături de etnic, constituie încă motivații de delimitare și borduire a comunităților umane.

Europa, în general, și sud-estul ei, în special, după consolidarea creștinismului, a cunoscut o macrodivizare pe baze religioase: Vestul catolic, protestant și anglican, Estul ortodox și musulman. Occidentul în războaie expediționare denumite în epocă „cruciade creștine”, Orientul în apărarea entităților statale și confesionale de „năvălirile” migratorilor și expansiunea Imperiului Otoman.

Mai târziu, națiunea - înțeleasă ca unitate de teritoriu, viață economică, limbă și credință - a dat un imbold dezvoltării „Bătrânului Continent”, dar a adus și o pleiadă de manifestări exclusiviste și exagerări rasiste, care au alimentat motoarele confruntărilor sângeroase dintre state.

Istorie și actualitate, memorie afectivă și rațiune sunt principalele elemente de afirmare și susținere ale individualizării etnice și religioase ale fiecărei entități.

Diferențele etnice și religioase ale popoarelor din bazinul Mării Negre se manifestă la toate nivelurile: interpersonal, intragrupal, intergrupul, intrastatal, interstatal, intraregional și interregional.

În fond, conștiința etnică este liantul și catalizatorul care ajută grupurile umane să depășească situațiile de criză. Enciclopedia Britanică definește grupul etnic drept un grup social care este coagulat de comunitatea de rasă, limbă, naționalitate și cultură²².

Deși diversitatea etnică era recunoscută în Europa modernă ca o formă a complexității sociale, în zona Mării Negre de religie, alături de apartenența etnică, au depins motivațiile unei stări beligene continue, care a oferit suficiente argumente pentru ca subregiunea să fie tratată alături de Balcani drept „Butoiul cu pulbere al Europei”.

În zilele noastre, situația nu s-a schimbat prea mult. De religios și etnic depind motivațiile majorității acțiunilor desfășurate în spațiul social și politic. Ambele nu numai că fac eșichierul deosebit de vulnerabil, dar și stau la baza tuturor riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa zonei²³.

Confruntările armate sângeroase și purificările etnice în masă din Transnistria, Abhazia sau Osetia și din alte zone din spațiul fost sovietic au și motivații etnice și confesionale, rezultate din diferențele de această natură dintre locuitori. Unele deosebiri sunt reale, au existat și înainte de instaurarea puterii sovietice. Pentru înăbușirea lor a funcționat un puternic aparat represiv. Azi, diferențele etnice și religioase din zonele de conflict înghețat sunt cultivate cu grijă, conform principiului „dividi et impera”, a cărei eficiență a fost verificată de nenumărate ori în istorie.

²² <http://www.britannica.com/eb/article-9033136/ethnic-group>

²³ Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate **Amenințări la adresa securității**, Editura UNAP, București, 2004, p.11.

Tabelul nr. 3. Structura etnică și religioasă a statelor din zona Mării Negre²⁴

ȚARA	STRUCTURA ETNICĂ		STRUCTURA RELIGIOASĂ	
	Denumire	Procentaj	Denumire	Procentaj
BULGARIA	bulgari	83,6%	ortodocși	83,8%
	turci	9,5%	musulmani,	12,2%
	romi	4,6%	alte confesiuni	12,1%
	alții	2,3%	creștine	1,2%
			alte religii,	3,3%
			evrei	0,8%
TURCIA	turci	89%	musulmani	98,2%
	kurzi	20%	alții	0,2%
REPUBLICA MOLDOVA	moldoveni/români	78,2%	ortodocși	98%
	ucraineni	8,4%	evrei	1,5%
	ruși	5,8%	neoprotestanți	0,5%
	găgăuzi	4,4%		
	bulgari	1,9%		
	alții	1,3%		
UCRAINA	ucraineni	77,8%	ortodocși	19%
	ruși	17,3%	ucraineni(Kiev)	
	bieloruși	0,6%	Ortodocși	17%
	moldoveni	0,5%	ortodocși	
	tătari din Crimeea	0,5%	ucraineni(Moscova)	9%
	bulgari	0,4%	greco-catolici	
	maghiari	0,3%	alții și ate	6%
	romani	0,3%		38%
	polonezi	0,3%		
	evrei	0,2%		
	alții	0,1%		
ROMÂNIA	români	89,5%	creștini ortodocși	86,8%
	maghiari	6,6%	protestanți	7,5%

²⁴ Surse: www.cia.gov/librarz/publications/the_world-factbook/index; <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/cshome.html>; http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries

	țigani ucraineni germani ruși turci alții	2.5% 0.3% 0.3% 0.2% 0.2% 0.4%	romano-catolici alții-în majoritate musulmani atei	4.7% 0.9% 0.1%
FEDERAȚIA RUSĂ	ruși tătari ucraineni ciuvași baschiri bieloruși moldoveni alții	81,5% 3,8% 3% 1,2% 0,9% 0,8% 0,7% 8,1%	ortodocși musulmani romano-catolici protestanți budiști evrei alții fără afiliere	71,8% 5,5% 1,8% 0,7% 0,6% 0,3% 0,9% 18,9%
AZERBAIDJAN	azeri daghestani ruși armeni alții	90% 3,2% 2,5% 2% 2,3%	musulmani ortodocși ruși ortodocși armeni alții	93,4% 2,5% 2,3% 1,8%
ARMENIA	armeni azeri ruși kurzi	93% 3% 2% 2%	apostolici armeni alte confesiuni creștine zoroastieni	94% 4% 2%
GEORGIA	georgieni armeni ruși azeri oseți abhazi alții	70,1% 8,1% 6,3% 9,7% 3% 1,8% 5%	ortodocși musulmani ortodocși ruși apostolici armeni nedeclarați	65% 11% 10% 8% 6%

După destrămarea URSS și remodelarea statelor independente, au apărut și nenumărate problemele legate, în principal, de trasarea granițelor dintre acestea și împărțirea zestrei comune. Diferențele au determinat ca unele etnii să solicite dreptul la teritoriu propriu, la sistem autocefal de guvernare religioasă și politico-economică.

De regulă, în pledoaria fiecărei grup care a revendicat ceva, religia constituia cel mai puternic factor identitar. Când argumentele au fost susținute de grupuri cu aceeași confesiune, alături de religie s-a introdus și elementul etnic, ori aceasta îi făcea de neînduplecat față de cererile celorlalți parteneri.

Dacă solicitările nu au fost rezolvate, în scurt timp s-au cristalizat grupări politico-religioase, care au trecut la luptă armată sângeroasă, contrar preceptelor de pace și iubire a aproapelui, propovăduite, fără excepție, de religia fiecărei părți aflate în conflict. Dar războiul nu a avut și nu are caracter de cruciadă, religia a fost și este doar un pretext și un pseudo-simbol în jurul căruia s-au concentrat taberele, în lupta lor desfășurată pentru acaparea a cât mai mult teritoriu și a câtor mai multe obiective economice rămase disponibile după colapsul URSS.

Spre deosebire de conflictele desfășurate în alte zone ale lumii (Orientul Mijlociu, Afganistan, Războiul împotriva terorismului - în general), în spațiul ex-sovietic factorul religios nu a stat la baza cauzelor și nici a obiectivelor războiului. El a acționat doar ca un potențator al factorului etnic.

Se poate generaliza faptul că această situație este specifică întregii Europe de Sud-Est, unde religia nu este mai puternică decât conștiința apartenenței la un grup etnic, dar constituie principalul generator de motivație și de putere al acesteia. Ipostaza dă posibilitatea să afirmăm că, aici, religia nu este unul dintre elementele majore de disensiune, dar le poate inflama în anumite momente, fapt pentru care nu poate fi absolvită în totalitate de păcatul incitării la eliminarea oponentului și distrugerea bunurilor acestuia.

Pe țărmul de sud și de vest al Mării Negre, națiunile sunt bine constituite. La formarea unei puternice conștiințe naționale religia a contribuit în mod substanțial. Ierarhiile religioase respectă normele de funcționare ale statelor laice,

moderne, reușind să gestioneze raporturile dintre ele și cu statul.

Nordul și estul Mării Negre dispun încă de un potențial beligen remarcabil. Azi, conflictele înghețate constituie punctele nodale al acestei conflictualități. Suportul ei îl reprezintă separatismul etnic, potențat de acțiunile fundamentaliste de orice natură. Pentru mâine, o prognoză pesimistă - care trece dincolo de orice soluție avansată de comunitatea internațională, dar care ia în calcul, printre altele, și o reactivare a componentelor inflamante ale fundamentalismului religios, poate afirma că, sub un pretext sau altul, este posibil ca o mare criză să se transforme în conflict armat deschis. Aceasta depinde de măiestria cu care comunitatea internațională va gestiona în continuare situația. Construcția europeană va fi influențată în mod hotărâtor de evoluțiile din zona Mării Negre.

3.3. Modalități de management a diferențelor

Statele din arealul Mării Negre au depășit perioada suspiciunii și discursului belicos. Evenimentele ultimilor ani și necesitățile lor curente și de perspectivă le-au determinat să înțeleagă că nu se pot dezvolta în siguranță și nu pot prospera, fără vecini și, în niciun caz împotriva acestora. Ele depind tot mai mult unele de celelalte.

Nenumăratele riscuri, pericole și amenințări care s-au abătut asupra zonei, brodate pe vulnerabilitățile ei interne, unele ca urmare a diferențelor existente între state, altele a celor care se manifestă între arealul respectiv și alte regiuni, au condus la ideea că este necesar un sistem propriu de management. Diferențele de natură politică, economică, culturală etc. pot fi mai bine supravegheate, aplanate și eliminate disonanțele într-un cadru mai omogen, deschis dialogului, unde să existe o anumită coeziune și o experiență,

chiar și a altora. Regiunea a avut puterea să ofere cadrul propice pentru găzduirea unui sistem poliarticulat de management al diferențelor, în ambientul mecanismelor de cooperare existente. Există cel puțin două modalități importante de management:

- endogenă (interioară), fundamentată pe o arhitectură care să includă toate țările din zonă, cu toate organizațiile lor guvernamentale și nonguvernamentale;
- exogenă (din exterior), bazată pe contribuția instituțiilor internaționale, al marilor puteri, al statelor și ONG-urilor interesate.

Metodologia de abordare, tratare și rezolvare a problemelor care rezultă din diferențele existente și din cele de perspectivă în zona Mării Negre nu poate fi alta decât cea extrasă din practicile și tendințele din mediul economic, științific, militar etc. și corelată cu ele. Aceasta permite dezvoltarea și aplicarea unor sisteme de analiză specifice și a unor procedee de lucru eficiente cum ar fi: benchmarking-ul, intelligence-ul competitiv, managementul strategic, reengineering-ul²⁵ etc. Dar tehnicile de management și sistemele de analiză, oricât de perfecționate și adecvate scopului ar fi, nu pot asigura rezultatele scontate, decât în condițiile lucrului în echipă.

Randamentul și veridicitatea produsului acestor echipe, obligatoriu multinaționale, formate din persoane cu abilități de management, nu pot fi obținute în afara organizațiilor și instituțiilor regionale și internaționale din al căror obiect de activitate face parte și Marea Neagră.

Metodologia de cercetare are cu preponderență caracter normativ și este constituită din principii teoretice, metode și tehnici de culegere a datelor, metode și tehnici de prelucrare a datelor și procedee logice de analiză și generalizare.

²⁵ Silviu NATE, **Tendințe în managementul de securitate națională**, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2005, p.1.

Abordările din managementul diferențelor ar putea fi asumate prin recursul la unul dintre sistemele metodologice deja clasice. Astfel, o translatare a modelelor de referință în cercetarea din alte domenii în cea a diferențelor ar putea cuprinde cinci modalități principale de abordare (Dumitru Zaiț):

1. *Sistemul formal deductiv* (Descartes și Leibnitz) se bazează pe reflecții teoretice exploratorii și construcții logico-matematice (formale) elaborate prin respectarea unor principii logice ale domeniului de referință și a unor reguli de inferență. Acest demers este aplicabil problemelor care se pretează la structurare pentru a fi transpuse prin succesiuni de operatori logici. Descriptorii modelelor trebuie să fie cantitativi sau cuantificabili.

2. *Sistemul consensual – inductiv* (Locke) propune culegerea de opinii și judecăți ale specialiștilor în domeniu, prin care se poate apoi ajunge la formalizarea unei problematice necesare generării de date și informații. Demersul este recomandat pentru cercetări în probleme a căror natură a fost acceptată prin consens și pentru abordarea cărora se poate apela la cercetători diferiți, ale căror poziții pot fi acceptate ca fiind obiective.

3. *Sistemul reprezentării sintetice* (Kant) presupune construcția și operarea pe două modele alternative concurente, dintre care ar trebui ales cel mai potrivit. Este un demers prin care se pot obține ipoteze și idei noi și pertinente la un cost ridicat.

4. *Modelul dialectic-conflictual* (Hegel) aduce esența abordărilor la nivelul dezbaterilor menite a lămuri caracteristicile și natura unei probleme. Demonstrarea și argumentarea joacă aici rolul principal pentru clarificarea aspectelor propuse, punctele de vedere oferite fiind în mod necesar și normal diferite²⁶.

²⁶ Apud Dumitru ZAIȚ, **Managementul intercultural, Valorificarea diferențelor culturale**, Editura Economică, București, 2002, p.144.

Pentru a exemplifica, putem folosi diferențele de natură politico-economică. La realizarea unui management al acestora, orientat spre rezultate, se poate acționa asupra următoarelor subiecte:

> statele mai bogate din regiune trebuie să le asiste pe cele mai puțin bogate prin ajutoare financiare și investiții; statele mai dezvoltate sau care sunt membre ale unor importante organizații internaționale (UE, NATO, OMC) să le susțină și să facă lobby pentru cele mai puțin dezvoltate;

> din punct de vedere energetic, se impune liberalizarea pieței, prin deschiderea accesului la sursele energetice din zonă și eliminat monopolul deținut de F. Rusă;

> statele riverane să-și armonizeze interesele, eliminând rivalitățile și problemele istorice deschise; conflictele înghețate din zonă pot fi soluționate prin negocieri între actorii direct implicați. Se impune asistența instituțiilor internaționale de securitate;

> realizarea consonanței între dezvoltarea independentă a statelor din regiune și liberul acces la resursele energetice ale zonei și menținerea influenței Federației Ruse cu ocuparea unei poziții cât mai avantajoase în economia țărilor respective;

> regiunea Mării Negre, cu statele care se află aici, poate constitui liantul care să consolideze și dezvolte relațiile UE-Rusia la nivel politic, economic etc.;

> crearea unei piețe atractive în regiune, printr-o legislație adecvată, pentru marii investitori și capitalul străin;

> constituirea unei baze economice solide prin multiplicarea contactelor, facilitarea schimburilor comerciale și comerțului între țări;

> identificarea și susținerea de către toate statele din regiune a caracteristicilor zonei Mării Negre ca regiune geopolitică specifică;

> armonizarea priorităților specifice statelor din zonă, pentru punerea în operă a inițiativelor de cooperare.

Totuși, formulele de cooperare și colaborare regională vor fi greu de realizat și dezvoltat din cauza intereselor divergente în anumite probleme punctuale ce țin de istorie, influență, populație, teritoriu, cultură etc. (vezi cazul inițiativei românești „Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat”, ce a fost ignorat de Rusia și Turcia).

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

1. Diferențele sunt absolut necesare. Ele dau individualitate și personalitate. Ele rezultă din acumularea valorilor, din personalitatea statelor și a entităților care creează în spațiul activității omenești. Problema nu este cea a diferențelor, ci a modului în care acestea se separă sau unesc.

2. Crearea conceptului de „regiune a Mării Negre” și a celui de „regiune extinsă a Mării Negre” are rolul de a transforma diferențele acaparatoare și, în principiu, distructive, în arhitecturi constructive, în primul rând, în spațiul economiei, în cel al politicii și în cel al securității.

3. După o lungă perioadă de economie centralizată, existentă în aproape toate statele din zonă (mai puțin în Turcia), acum economiile fiecăreia dintre cele nouă state analizate reprezintă nu doar un univers în sine, ci entități ce tind să devină puternice, stabile, performante și competitive. Și chiar dacă, deocamdată, acestea sunt doar tendințe și nu realizări de mare anvergură, nu încapă nicio îndoială că, în scurt timp, economiile din țările aflate în zona Mării Negre vor avea un rol important în cadrul economiei europene și chiar în economia mondială. Zona Mării Negre are resurse, potențial uman deosebit, creativ și capacitatea de a ieși din efectele întunecate ale unor veacuri de bătălii, confluente conjuncturale sau diferențe tensionate între imperii.

4. Ceea ce se întâmplă acum în zonele Mării Negre înseamnă începutul ieșirii dintr-o perioadă de haos economic. Țările încep să-și dezvolte strategii economice coerente, în consonanță cu cele europene, cu cele asiatice și cu cele mondiale, iar rezultatele vor fi vizibile pe termen lung. S-ar impune, în opinia noastră, un parteneriat la Marea Neagră, care să însemne mai mult decât simple relații economice sau de cooperare în domeniul securității. Acest parteneriat, de dimensiune geopolitică și geostrategică, ar trebui să abordeze problematica unor strategii coerente pe termen lung, în perspectiva mondializării economiei, informației, cunoașterii, relațiilor internaționale și, implicit, a securității.

5. Accentul de până acum s-a pus pe reconfigurarea lumii pe baza unor parteneriate strategice îndeosebi între țările puternice, sau, în primul rând, între țările puternice, cu economii performante, cu resurse sau cu mijloace strategice. Este timpul să se treacă de la parteneriate bilaterale puternice și coerente la parteneriate regionale stabile, sigure și eficiente. La acestea vor avea acces și țările care nu sunt deocamdată atât de bogate încât să-și poată garanta eventualele credite occidentale. Țările din zona Mării Negre pot să facă însă acest lucru.

6. Un exemplu concludent prin care ar putea fi demonstrat că diferențele existente în regiune unesc îl constituie identificarea și susținerea de către statele riverane a valorilor zonei Mării Negre ca areal geopolitic specific, cu potențial economic, științific, cultural etc. în continuă creștere.

7. Din punct de vedere geopolitic și geostrategic, regiunea Mării Negre este în curs de armonizare a intereselor riveranilor, devenind, prin importanța sa, o zonă de mare impact strategic pentru securitatea și stabilitatea celor mai tensionate regiuni: Orientul Mijlociu, Orientul Apropiat, Asia Centrală, Caucaz, Balcanii de Vest. Aceasta recomandă regiunea Mării Negre pentru a fi inclusă în orice proiect de stabilizare sau reconstrucție a securității lumii.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 16.11.2007

Hârtie: A3
Coli de tipar: 2.875

Format: A5
Coli editură: 1,4375

Lucrarea conține 46 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

100/3245/2007

C385/2007